

Inskrift (med det inom []) supplerat efter B 487):

ufrir · ok kisl · litu · hakua · stain · at su[art] · broður · sin
 5 10 15 20 25 30 35 40

ufrir ok Gisl letu haggva stæin at Svart, broður sinn.

»ufrir och Gisl läto hugga stenen efter Svart, sin broder.»

Till läsningen: Före 1 **u** finnes intet säkert spår av sk; de tre fördjupningar, som här kunna iakttagas, äro med all sannolikhet alla naturliga. 1 **u** är ej stunget, ej heller 4 **i**. I 5 **r** utnyttjas en korsande slinglinje som hst (jfr 35 **o**). 6 **o** har bistavar endast till höger om hst. Efter 7 **k** finnas inga spår av sk. I 8 **k** finnes mellan hst och bst en grund, omarkerad fördjupning, som säkerligen är naturlig. 9 **i** är ej stunget. I 11 **i** är bst grund men säker. 13 **i** är ej stunget, ej heller 18 **k**. I 20 **a** är bst kort. Ristningsytan har flagrat på det parti, där runorna 25 **n** och 26 **a** ha sin plats; flagringen är här emellertid äldre än ristningen, vilket förklarar, att de båda runorna äro oskadade och tydliga. 29 **u** har förlorat nedre delarna av hst och bst. Efter denna runa är ristningsytan bortslagen på ett 35 cm. långt stycke; där har funnits plats för tre runor. I 35 **o** användes en korsande slinglinje som hst (jfr 5 **r**). I 36 **p** utgår bst från ramlinjerna. Före 41 **n** finnes i slingan en bred, ojämn linje, som av allt att döma är naturlig. Inskriften slutar utan sk.

Caspar Cohl (i Fa 6): **ufrir · ok · kasi · litu · hakua stain at · syart · brupur · sin ·**. Rhezelius (i Fa 10:1): **ufrir og kasi · litu hakua stain · at · suart · brupur slin.** — Hadorph och Leitz: **ufrir · uk · gas · litu · hakua · stain · at · suart · brupur sin ·**. — O. Celsius anmärker till sin läsning av inskriften: »På denna sten äro runorna så grunde och utplånade af tempestatibus, at de knapt kunde uttagas, i synnerhet wid begynnelsen.» Hans läsning är följande: **ufrir- ok kasi · litu · hakua stein at suart · broður · sin.** — Dybeck: **ufrir uk · kas · litu (·) hakua · stain (·) - t · su . . . brupur (·) sin ·**.

Runföljden 1-5 **ufrir** innehåller givetvis ett personnamn. Vilket detta har varit är dunkelt. Peringskiöld tolkar det i *Monumenta* som »Ofreder», och av Carl Säve (och P. J. Lindal) återges namnet »Ofri (l. Öfrid?)». Helt uteslutet är väl icke, att ristaren har åsyftat kvinnonamnet *Afriðr*.

Om det icke ovanliga mansnamnet *Gisl* se U 492, där dock beläggen Lena kyrka och Björklinge kyrka skola utgå. (På grund av äldre, oriktiga läsningar har man på U 1118 trott sig finna ett belägg på namnet *Kas* eller *Gas*; se t. ex. *UFT* h. 5, 1876, s. 31 och 63 och *Sveriges runurkunder* s. 32. Dybeck kommenterar inskriften på följande sätt: »Namnet KAS, KASE var brukligt ännu på 1400-talet. Kase het en af Bo Jonsons fogdar.»)

U 1118 är rest efter en man med namnet *Svartr*. Namnet är såvitt känt eljest icke belagt i någon av våra runinskrifter. Det förekommer emellertid i medeltida nordiska urkunder; på Island är det under medeltiden vanligt. Om namnet se *Nordisk kultur* 7 (1947), s. 50 och 200.

O. Celsius kallar U 1118 en »wacker sten», ett omdöme som förefaller väl positivt; i alla händelser kan ristaren icke betecknas som särskilt framstående.

1119. Örke, Skuttunge sn. Ett fragment numera i Högsta bro, Bälinge sn.

Pl. 109.

Litteratur: B 482, L 176. J. Bureus, Fa 6 s. 126 n:r 78 (Caspar Cohl), Fa 1 s. 74, Ff 6 n:r 214; J. Rhezelius, Fa 10:1 n:r 61, Ff 11 n:r 54; Ransakningarna 1667-84; J. Peringskiöld, *Monumenta* 2, bl. 43; O. Celsius, *Svenska runstenar* (Fm 60) 2, s. 126 och 262; R. Dybeck, *Reseberättelse för år 1864* (ATA), *Skuttunge socken 1864* (ATA); *UFT* h. 5 (1876), s. 63; E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 113 f.; J. Hansson, *Skrivelse till Riksantikvarien april 1930* (ATA); I. Schnell, *Skrivelse till Riksantikvarien den 28/4 1930* (ATA); S. B. F. Jansson, *Runinskriftsinventering i Uppsala län 1942* (ATA).

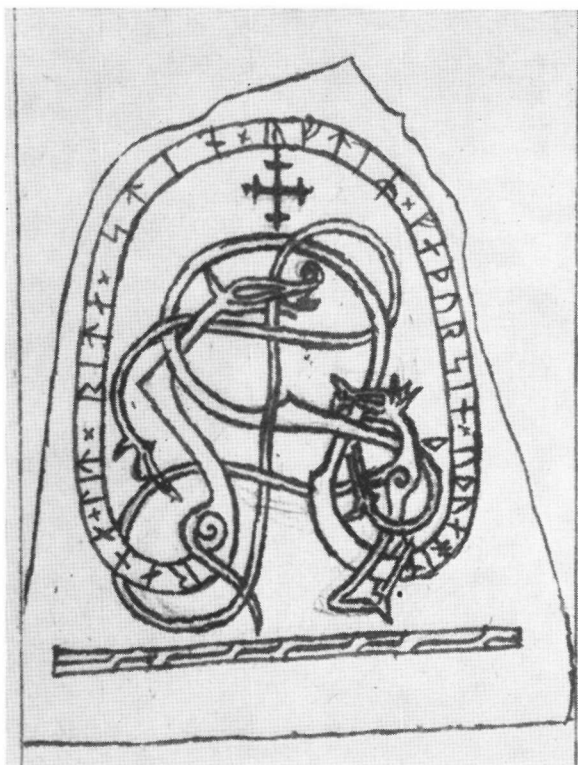

Fig. 413. U 1119. Örke, Skuttunge sn.
Efter teckning av Rhezelius i Fa 10: 1.

Fig. 414. U 1119. Örke, Skuttunge sn.
Efter teckning av Rhezelius i Fl 1.

Äldre avbildningar: J. Rhezelius, teckning i Fa 10: 1, teckning i Fl 1; Bureus, kopparstick (i Ff 6); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 482); J. Hansson, teckning 1930 av ett fragment av stenen (ATA); I. Schnell, foto 1930 av ett fragment (ATA).

Av denna vackra runsten återstår numera endast ett fragment, vilket är inlagt i Högsta bro i Bälunge socken. — Enligt Caspar Cohl (i Fa 6) fanns stenen »J Skutunge Soken Wedh Yrkie byn». Fa 5: »Yrkeby». Ovan Rhezelius' teckning i Fa 10: 1 finnes platsuppgiften »Skuttunge Sochn. Widh yrkiebyen». I Fl 1 anges platsen vara »Skuttunge Sochn J gårdet närmare Yrkebyen», d. v. s. närmare byn än U 1118, som enligt Rhezelius stod »Vthi Yrke norreste gårdet widh vägen». U 1119 har stått nära U 1120, vilken enligt Rhezelius fanns »Widh yrkeby vthi thädh litet frå den förra [= U 1119]». — *Ransakningarna* 1667–84: »Örkie påskrifne 2 steenar weed byen.» Uppgiften åsyftar säkerligen U 1119 och 1120. — På träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* finnes bläckanteckningen »Örkie i Skuttunge Sochn. wid byn» (B 482: »Örke»; L 176: »Örke, vid byen»). — O. Celsius, som undersökte inskriften den »12 Jun: 1728», anger stenens plats som »Skuttunge. Örkie. Wid byn, i gårdet». Han lämnar också följande beskrivning av runstenens utseende: »Stor sten och wacker rijtning, klara runor och fullkommen skrift.» Celsius är den siste granskaren av U 1119; någon gång efter hans besök, säkerligen på 1700-talet, har stenen slagits sönder och bitarna skingrats. En av delarna har då lagts in i valvet till Högsta bro. Möjligen ligga flera delar av den vackra stenen dolda inne i bron.

I sin reseberättelse för år 1864 meddelar Dybeck, att »stycken af tre icke förr kände runstenar funnos på Örke egor». Det förefaller knappast sannolikt, att de av Dybeck påträffade fragmenten skulle ha tillhört tre eljest okända runstenar; åtminstone något av fragmenten torde ha tillhört den ena av Örkestenarna, den sönderslagna U 1119. I sin förteckning över fornminnen i

Fig. 415. U 1119. Örke, Skuttunge sn.
Efter kopparstick av Bureus.

Fig. 416. U 1119. Örke, Skuttunge sn.
Efter träsnitt i Peringskiölds Monumenta (B 482).

Skuttunge socken 1864 lämnar han följande upplysning: »I Örke norra gärde, nära sockenvägen är likaledes en å nyo rest runsten [= U 1118], och på en dikesbro i södra gårdet ligger ett nyfunnet stycke af en runsten [= U 1121], äfven flere sådane små och med blotta slingor finnas i diken utmed byn.»

Folkskollärare J. Hansson, Uppsala-Näs, anmälde år 1930, att han »å mark tillhörig hem.äg. Elias Andersson, Örke ... i dikesslänt invid vägen Skuttunge k:a-Björklunge k:a besett ett runstensfragment. Det hade nedsjunkit c:a 3 dm från markytan och torde tillhöra runstenen Bautil 482» [= U 1119]. Hanssons iakttagelse var riktig; på det återfunna fragmentet fanns runföljden 8-11 rita +. Med anledning av denna anmälan besöktes fyndplatsen av I. Schnell, som den 28/4 1930 avgav följande rapport: »Stenen låg nedsunken invid vägen Skuttunge kyrka-Björklunge kyrka inuti den skarpa vägkröken väster om Örke by. På detta ställe skall vägen något omläggas, och fyndplatsen för runstensfragmentet skulle komma att ligga mitt i den nya vägbanan. Emellertid erinrade sig hemmansägare Elias Andersson i Örke att han år 1864 som 8-åring varit C. A. Kling-spor behjälplig att framleta ett runstensfragment på den ifrågavarande platsen. Med hjälp av folkskollärare J. Hansson hade stenen därför letats fram ca 1 m. under markytan i dikesslänterna mellan gamla och nya vägen. Stenen låg med runorna uppåt, och med hjälp av frivillig arbetskraft från trakten lyftes stenen upp och fördes 16 m. rätt söder om fyndplatsen, där den lades invid gamla vägen så att runsidan vändes mot norr ... På ifrågavarande plats kommer stenen att ligga fullt fredad, och väl synlig. Någon anledning att föra stenen till sockenkyrkan synes mig icke föreligga, då den måste anses alltför skrymmande att placeras inomhus (80 × 80 × 80 cm.) och utomhus torde den vara lika väl skyddad vid Örke som vid kyrkan. Det funna fragmentet är endast en obetydlig del av den ursprungliga stenen [= U 1119] ..., men ovannämnde Elias

sista runa; efter den slutar det bevarade styckets ristning. — Cohl (Fa 6): **rana** × **lit** × **rita** × **stin** × **yftir** × **fapur** · **sin** × **uuahin**. (Det sista ordet är senare rättat till **upuahin**.) — Rhezelius: **rana** + **lit** × **rita** × **stin** × **yftir** × **fapur** **sin** × **upuahin**. — Hadorph och Leitz: **rana** × **lito** · **rita** × **stin** × **yftir** × **fapur** **sin** × **upuahin**. — Celsius: **rana** + **lit** + **rita** + **sten** × **aftir** + **fapur** **sin** + **upuahin**. Om inskriften säger han, att den har »klara runor och fullkommen skrift.»

Runföljden 1–4 **rana** återger sannolikt kvinnonamnet *Ragna*; jfr skrivningar som **raniltr**, *Ragnhildr* (U 215), **ranfastr**, *Ragnfastr* (U 168), **ranbrarn**, *Ragnbiorn* (U 590). Namnet *Ragna*, som är kortnamn till kvinnonamn på *Ragn-*, finnes belagt på Sö 14 och Sö 177. Under medeltiden var namnet »tämmligen vanligt» (Lundgren och Brate). Om namnet se vidare *Nordisk kultur* 7 (1947), s. 61 och 241 f.

Om faderns namn *Opvagin*, som bl. a. förekommer på den närbelägna U 1102, se U 1012 och *Nordisk kultur* 7, s. 188.

Av avbildningarna att döma har U 1119 varit en vacker runsten; Celsius' omdöme, att stenen har »wacker rijtning», är tydligen befogat. E. Brate uppför (i *Svenska runristare*) U 1119 bland Gudfasts ristningar, en attribution som dock måste betecknas som osäker. Ristningen förefaller att vara väl anpassad efter stenens form. Upptill på ristningsytan finnes ett litet s. k. korsat kors; om förekomsten av dylika kors se U 1074. Nedtill begränsas ristningen på ett verkningsfullt sätt av en repstav; om detta ornaments vanlighet i dessa trakter se U 1079.

1120. Örke, Skuttunge sn.

Litteratur: B 481, L 178. J. Bureus, Fa 6 s. 126 n:r 80 (Caspar Cohl), Fa 5 n:r 332, Fa 1 s. 75; J. Rhezelius, Fa 10:1 n:r 63, Fl 1 n:r 55; Ransakningarna 1667–84; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 43; O. Celsius, Svenska runstenar (Fm 60) 2, s. 125 och 263; UFT h. 5 (1876), s. 63.

Avbildningar: J. Rhezelius, teckning i Fa 10:1 och Fl 1; J. Hadorph och J. Leitz, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 481).

Denna sedan länge försvunna, redan på 1600-talet skadade runsten fanns enligt Caspar Cohl »Ther och [= »Wedh Yrkiebyn»] i Tädh». Fa 5: »Där [= »Yrkeby»] i Täet». Rhezelius anger i Fa 10:1 platsen som »Skuttunge Sochn i Tädh Wedh yrkeby» och i Fl 1 som »Skuttunge Sochn Widh yrkeby vthi thädh litet frå den förra». Med orden »den förra» åsyftas U 1119, i vars närhet sålunda U 1120 har befunnit sig. — Ransakningarna 1667–84: »Örkie påskrifne 2 steenar

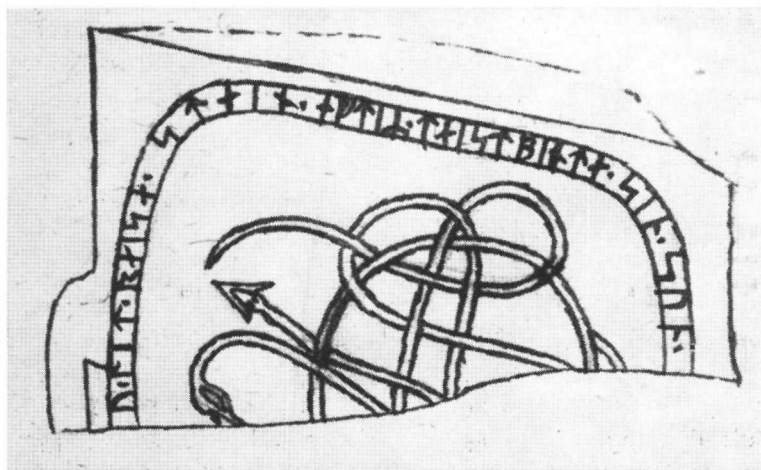

Fig. 418. U 1120. Örke, Skuttunge sn. Efter teckning av Rhezelius i Fa 10:1.